

Ліна СМІРНОВА (Кіровоград, Україна)

РОЗВИТОК КОНСТРУКТИВІЗМУ В СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ БОЛГАРІЇ

В статті проаналізовано стан розвитку ідей конструктивізму в сучасній педагогічній думці Болгарії. Визначено основні конструктивістські принципи, якими керуються болгарські педагоги в навчальному процесі вищої школи. У контексті конструктивістської теорії зроблено акцент на найбільш поширених методах навчання у вищих навчальних закладах Болгарії.

Ключові слова: ідея конструктивізму, болгарська вища школа, саморозвиток, співпраця, інтерактивний підхід.

In the article the development of ideas of constructiveness in modern pedagogy in Bulgaria is analysed. The main principles of constructiveness typical of Bulgarian higher education are determined. While speaking about the theory of constructiveness the accent is made on the most appropriate methods used in Bulgarian higher school.

Keywords: the idea of constructiveness, Bulgarian higher school, self-development, cooperation, interactive approach.

Актуальність. Сучасний вимір в освіті болгарськими педагогами розглядається як загальне освітнє поле, характерними ознаками якого виступає сукупність спільних ціннісних орієнтацій, співпраці, конкурентоспроможності, інваріантної частини змісту професійної освіти та сучасних передових технологій. Спільним пріоритетом як загальнопедагогічної, так і професійної освіти визнано створення умов для формування представника нової формації, який є вільною, прогресивною особистістю й здатний спрямовувати свої зусилля відповідно до суспільних, культурних і соціальних пріоритетів [4].

Прогресивні педагоги-науковці Болгарії сходяться на характеристики стану суспільства, культури та освіти як стану дестабілізації, який охоплює усі без винятку частини соціального організму. Це свідчить про складний та суперечливий процес «переключення парадигми», визрівання нової системи культурно-ціннісних орієнтацій, конструктивістської.

Аналіз досліджень та публікацій свідчить, що сучасні ідеї конструктивізму в педагогічній думці Болгарії, також як і в вітчизняній педагогічній думці, базуються на працях таких видатних науковців, як Л. Виготський, С. Рубінштейн, В. Давидов, Д. Ельконін, Д. Брунер, Жан Піаже, М. Монтессорі, Д. Джонсен, Спенсер Каган, Джон Дьюї та інших.

В теорію та методику цього напрямку в освіті зробили гідний внесок такі болгарські вчені, як Л. Мілков, А. Стамболова, Х. Арент, І. Еленков, Р. Пенкова та інші.

Отже **метою** нашої статті є розгляд тенденцій розвитку ідей конструктивізму в болгарській педагогіці, вищої школи зокрема, та визначення особливостей методичного потенціалу у розрізі даної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Перша декада ХХІ століття для болгарської держави та суспільства позначилася необхідністю реконструкції в процесі навчання з метою вдосконалення професійної підготовки, вчителя зокрема.

В освітній практиці Болгарії ідеї конструктивізму використовувалися до 1946 року. Однак зміни в підходах до професійної освіти сьогодні супроводжуються критичною оцінкою болгарських науковців суспільно-політичної, економічної та освітньої ситуації в країні. Як наслідок, на даному етапі постало питання відсутності узгодженості функціонування освіти як такої, що має забезпечити майбутнім вчителям якісну професійну та особистісну реалізацію.

Провідні науковці Болгарії констатують порушення балансу між навчанням і освітою, що створює несприятливі умови для вчителя, який має професійний потенціал й бажає його продемонструвати. Також, на думку болгарських колег, недосконала організація питання післядипломної освіти педагогів суттєво обмежує учителів у можливостях динамічно розвиватися. Невисокі соціальні гарантії вчительської праці вважаються додатковою перешкодою у процесі реалізації стратегії навчання. Загалом, формальне ставлення до сучасних освітніх проблем нівелює процес навчання як такий. Адже аудиторну систему, за її повнотою та послідовністю, не можливо замінити, наприклад, приватними заняттями [6].

Ще однією проблемою, що викликає хвилювання педагогів, виступає суспільне явище аксіологічного характеру, притаманне різним верствам населення – руйнація етичних основ життя, втрата світосприйняття в новій реальності та суспільних патологіях, які збільшуються. Ці явища були і в деякій мірі є характерними для всіх розвинутих країн, у тому числі і для Болгарії. Отже, науковці роблять акцент на формуванні думаючої, ініціативної особистості з високим рівнем адаптаційних здібностей.

Завдяки критичному ставленню педагогів до реалій в болгарській освіті, ними здійснюються ціленаправлені кроки у напрямку конструктивізму, особливо важливого явища й в соціальному плані також [2].

В сучасній педагогічній думці Болгарії *конструктивізм* перестає бути лише педагогічною філософією. Це явище поступово трансформується у освітню модель ключова ідея якої полягає в тому, що процес навчання розглядається як процес адаптації молоді людини та створення педагогічних умов для активного засвоєння студентами нового досвіду та конструювання власного розуміння навколишнього світу. В основі такого навчання лежить передумова, що студент формує знання у своїй власній свідомості, на основі власного розуміння. Водночас, питання, що виникають в процесі професійної підготовки, спонукають до активного осмислення та пошуку оптимальних рішень.

Болгарські дослідники розрізняють декілька конструктивістських керівних принципів:

1. Навчання є процес пошуку та створення знань самою особистістю студента.
2. Процес створення знань базується на розумінні єдності частини і цілого, інтеграції знань; фокусується на фундаментальних поняттях взаємозв'язку процесу навчання з життям, а не на окремі факти.
3. Гуманізація процесу навчання на основі ознайомлення студентів з різними моделями ментальної поведінки; самоаналіз та перевірка цих моделей студентами на практиці.
4. Нівелювання авторитарності навчального процесу та ставлення до оцінювання знань, як до частини цього процесу.

Оскільки конструктивізм як явище проходить сучасну стадію становлення в болгарській педагогічній думці, різні автори позиціонують своє бачення, по-різному розставляються акценти в даній проблемі. Однак, ми спробуємо визначити такі найбільш загальні позиції, як:

1. цілеспрямована освіта (створення педагогічних умов для успішного самозростання студента);
2. мотивація навчання (залучення студентів до постійного пошуку вирішення суттєвих питань, пов'язаних з реальними ситуаціями);
3. проектування змісту освіти (опора на загальні концепції, системні знання та інтегративні уміння);
4. стимулювання розумової діяльності студентів (висловлення роздумів, гіпотез, здогадок; організація змістовного спілкування, соціальної активності тощо);
5. створення умов (підбір методів, форм, засобів навчання, що підкреслюють інтелектуальні переваги кожного студента, його індивідуальний стиль мислення)

Для більш чіткої уяви про переваги процесу навчання на основі конструктивізму, які акцентуються педагогами в болгарській професійній освіті, складемо наступну порівняльну таблицю.

<i>Традиційне заняття</i>	<i>Конструктивістське заняття</i>
Студент працює самостійно	Співпраця студентів в групах
Дидактичний підхід до викладання	Інтерактивний підхід до навчального процесу без нав'язування поглядів, знань тощо
Суворе дотримання навчальної програми та акцент на базових знаннях та вміннях	Гнучкість та варіативність навчальної програми та акцент на узагальнені поняття та уміння
Увага студентів звернена лише на інформацію, яку подає викладач	Надається додатковий матеріал, який змушує студента розмірковувати, мати власну точку зору тощо
У процесі навчання студент отримує готові знання	Студент – повноправний учасник процесу з власними поглядами, уявленнями та оцінками проблеми
Освітня діяльність опирається на рекомендований посібник тощо	Пріоритет надається першоджерелам, явищам реальної дійсності тощо
Оцінювання відбувається за кількістю вірних відповідей	Цініться самостійність думки, навіть якщо вона іноді хибна, розсудливість студентів, їхні питання по суті, вміння самостійно виправити помилки

З таблиці видно, що конструктивістське навчання націлене на самостійне просування студентів у ході професійної підготовки, створення ними "власних знань" та досвіду, а також перенесення цього досвіду на подальші ситуації з позиції цілісності. Отже, тут можна говорити про операційно-творчий характер навчального процесу; використання інтерактивних форм (діалог, диспут, командна робота тощо); дотримання принципів індивідуалізації та/або співробітництва на заняттях.

В болгарських вищих навчальних закладах одним з найбільш широко використовуваних методів навчання, оснований на конструктивістській теорії є *метод співпраці*. Мета цього методу в побудові навчання таким чином, щоб процес навчання став соціально активним. Це досягається шляхом заохочення співпраці між студентами в групах. Отже, основна мета полягає в об'єднанні організації групового навчання та його індивідуалізації. Окрім освітніх цілей, які передбачають розвиток пізнавальних здібностей студентів з фаху, акцентуються соціальні цілі – формування певних соціальних навичок студентів на засадах співробітництва. У цьому процесі болгарські колеги притримуються наступних основних принципів:

- різноманітні формати комунікації (багатостороння взаємодія між студентом і викладачем під час навчального процесу, що забезпечує вищий рівень активності кожного студента, ніж зазвичай);
- особистісна відповідальність (кожний студент, виконуючи певне завдання, підвищує загальну продуктивність заняття і відчуває відповідальність за це);

- конструктивна взаємозалежність (індивідуальний ріст та розвиток напряму залежить від зусиль усієї групи);

- рівномірний розподіл (студенти приймають участь в навчальному процесі відповідно до їх здібностей, що досягається за рахунок правильного підбору та розподілу завдань).

Практичною проекцією конструктивістського підходу болгарські науковці вважають використання такого методу, як *портфоліо*. Воно розглядається як набір документів, за допомогою яких, студенти-власники портфоліо збирають і систематизують свої досягнення та відображають власний досвід у галузі вивчення фахового предмету, зразки виконаних робіт, а також отримані ними кваліфікації і сертифікати, які підтверджують зазначений рівень володіння предметом.

З огляду на результативність використання портфоліо, болгарськими фахівцями підкреслюється реалізація у процесі навчання відповідних функцій: педагогічної та звітної. Так, у контексті педагогічної функції мовний портфоліо виступає засобом навчання, відображає процес розвитку відповідних вмінь студента. Як засіб навчання воно розкриває такі соціокультурні можливості для студента: створює умови для самостійного планування власної навчальної діяльності під керівництвом викладача; індивідуалізує процес та надає йому більш усвідомленого характеру; містить інформацію про позитивні досягнення; слугує основою для формування нових навичок партнерства та співпраці (з початку між студентом і викладачем, надалі у власній професійній діяльності), а також навичок корекції власної роботи; заохочує творчість, ініціативу та відповідальність власника портфоліо.

У контексті звітної функції портфоліо являє собою засіб оцінювання. Його педагогічна можливість визначена болгарськими педагогами як забезпечення поточного і підсумкового контролю на основі самооцінки, а також у відповідності до загальноєвропейських вимог. Як засіб оцінювання воно допомагає визначати та документувати студентів власні успіхи, простежувати їхню динаміку, порівнювати. Портфоліо виступає для свого власника мотивацією до самостійного й активного здійснення навчальної діяльності з проекцією на майбутню професійну діяльність, а у разі необхідності, й до свідомої корекції власних недоліків.

Важливою виявляється далекоглядність прогресивних педагогів Болгарії, яка проявляється не просто у використанні привабливих гасел, а у роботі фахівців над вдосконаленням методологічних аспектів професійної освіти в контексті конструктивізму. Окремі урядові відомства націлені на впровадження необхідних реформ, здійснюють кроки по пристосуванню освітніх установ до продуктивної діяльності [4]. Адже має місце чітке усвідомлення, що введення ідей конструктивізму в практику не буде ні швидким, а ні легким.

Формування нового світогляду передбачає не лише принципову зміну завдань професійної освіти, але й нову модель сучасного вчителя, в якій би конструктивно об'єднувалися фахові знання й уміння, морально-етичні норми та адаптаційні навички. Способи концептуалізації цієї проблеми визначальною мірою залежать від її демократичного, гуманістичного та соціокультурного контексту, а також запровадження відповідних реформ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Милков Л. Конструктивизмът като образователна идея / Л. Милков // Педагогика. – № 1. – София, 2006. – С. 33–37.
2. Министерството на образованието. Национална програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка за 2006–2015г. – София, 2006.
3. Министерството на финансите. "Преглед на публичните разходи.
4. Национална стратегия за учене през целия живот (УЦЖ) за периода 2008 – 2013 година [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.mon.bg/.../LLL_strategy_01-10-2008.pdf
5. Образованието – състояние, проблеми и възможности", Дирекция "Бюджет", отдел "Микроикономически анализи. – София, 2006.
6. Стамболова А. Метис: хитрият разум или способността за справяне / А. Стамболова // В: Пътища тук. – София, 2005. – С. 215–231.
7. Тошев, В. Насилието в училище и борбата с него (Педагогически и социални аспекти) / В. Тошев : [ред. Р. Пенкова, С. Даскалова]. – София : Общество на знанието и образование за всички. Национален институт по образование, 2003. – С. 285–291.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ліна Смірнова – кандидат педагогічних наук, ст. викладач кафедри іноземної філології Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.